

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI KASBLAR OLAMI HAQIDAGI
TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXALOGIK
XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7866977>

Abdiqodirova Barno

Guldu magistranti

Annotatsiya: *Bolalarga tarbiya berish uchun avvalo, tarbiyalanadigan bolalarning psixikasini bilish kerak bo'ladi. Bolani har jihatdan, psixik xususiyatlari jihatidan ham yaxshi bilmasdan turib, ta'lim-tarbiya ishlarini to'g'ri tashkil qilib bulmaydi. Shu sababli, tarbiyachilar va ota-onalar uchun psixologiya fanining, ayniqsa, bolalar psixologiyasining axamiyati g'oyat katta.*

Kalit so'zlar: *Psixologiya, rivojlanish, o'sish, aql-idrok, sezgi-hissiyot, tuyg'u, tarbiyaviy ta'sir, psixik jarayonlar, o'jar, injiq, tortinchoq, kamgap bolalar, ontogenez, differentsiyalashgan.*

**PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PRESCHOOL CHILDREN'S
UPBRINGING**

Abstract: *for the upbringing of children, first of all it is necessary to know the psyche of the children being brought up. Without a good knowledge of the child in all respects, even in terms of mental characteristics, it is impossible to properly organize educational work. Therefore, the axiom of psychological science, especially child psychology, is unusual for educators and parents.*

Keywords: *psychology, development, growth, intelligence, intuition-emotion, feeling, educational impact, mental processes, stubborn, capricious, timid, underprivileged children, ontogenesis, differentiated.*

**ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ
ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

Аннотация: *для воспитания детей в первую очередь необходимо знать психику воспитываемых детей. Без хорошего знания ребенка во всех отношениях, даже в плане психических особенностей, невозможно правильно организовать учебно-воспитательную работу. Поэтому для воспитателей и родителей необыкновенна аксиома психологической науки, особенно детской психологии.*

Ключевые слова: *психология, развитие, рост, интеллект, интуиция-эмоция, чувство, воспитательное воздействие, психические процессы, упрямые, капризные, робкие, малообеспеченные дети, онтогенез, дифференцированный.*

KIRISH. Respublikamizda amalga oshiralidigan barcha jabhalardagi o‘zgarishlar, bugungi kunda dolzarb muammolarni hal etishga qaratilgan. Har tomonlama yetuk, barkamol, mustaqil fikrlashga qodir, irodali, fidoiy va tashabbuskor kadrlarni tayyorlashga katta e’tibor qaratildi. Bugungi kunga kelib iqtisodiyotning barcha sohalari kabi ta’lim tizimida ham amalga oshirilgan islohotlar o‘zining ijobiy natijasini ko‘rsatmoqda. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” talablari asosida ta’lim oluvchilarni ma’naviy yetuk va jahon andozalari talablariga javob bera oladigan, mustaqil bilim olish, o‘rganish, va ijodiy ishlash qobiliyatiga ega, kelajakda kasbiy va hayotiy muammolarni mustaqil hal qiladigan yuksak ma’naviyatli shaxs qilib tayyorlash oliy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Bu vazifalar albatta pedagoglar, murabbiylar, ota-onalar oldiga yuksak mas’uliyatni qo‘yadi.

Davlatimiz Prezidenti Sh. Mirziyoyevning bugungi kunda olib borayotgan barcha yangi islohatlari, millatimiz xalqlarini farovon yashashi uchun, yoshlarimizni dunyo yoshlari bilan raqobat qila olishlari uchun, barcha qulaylik va sharoitlarni yaratmoqdalar. Jumladan: “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining IV qurultoyida so‘zlagan nutqlarida “...Ma’lumki, yosh avlod tarbiyasi hamma zamonlarda ham muhim va dolzarb ahamiyatga ega bo‘lib kelgan. Ammo biz yashayotgan XXI asrda bu masala haqiqatan ham hayot-mamot masalasiga aylanib bormoqda. “Tarbiya qancha mukammal bo‘lsa, xalq shuncha baxtli yashaydi”, deydi donishmandlar. Tarbiya mukammal bo‘lishi uchun esa bu masalada bo‘shliq paydo bo‘lishiga mutlaqo yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi” deb ta’kidlaydilar. Bu esa o‘z navbatida yoshlar tarbiyasi davlatimiz siyosatiga aylanganidan dalolat beradi.

Shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017—2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2016 yil 29 dekabrda PQ—2707 qaroriga muvofiq “Maktabgacha ta’lim muassasalarining faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida” gi qarorini qabul qilinishi ham islohatlarni barqaror amalga oshiralayotganidan dalolat beradi. Bugungi kunda maktabgacha ta’lim sohasidagi mavjud bo‘lgan kamchiliklarni bartaraf etish masalasiga pedagogik jihatdan chuqur yondashishni taqazo qilmoqda. O‘zbek pedagoglari e’tiboridan maktabgacha ta’limning ko‘pgina masalalari chetda qolmoqda.

Buning natijasida tarbiyachilar ilmiy-pedagogik jihatdan yetarlicha asoslanmagan tavsiyalar va ko‘rsatmalardan foydalanishga majbur bo‘lmoqdalar. Bu ayniqsa sensor tarbiya asosida bolalar nutqini o‘stirish muammosi ilmiy jihatdan asoslanmaganligida ham yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Biroq, aksariyat hollarda tarbiyachilar faqatgina

pedagoglar tomonidan yaratilgan tavsiyalardan foydalanishga majbur bo'lmog'dalar. Bu esa maktabgacha ta'lim samaradorligining bir qadar past bo'lishiga olib kelmoqda. Bolalar psixologiyasi inson ongining bolalik chog'idan boshlab qanday o'zgarishi, o'sishini va buning sabablarini ochib berish bilan, murakkab psixik jarayonlarning asl tabiatini to'g'ri tushunishga yordam beradi. Demak, odamda bo'ladigan va tashqaridan qaraganda sirli bo'lib ko'rinadigan aql-idrok, sezgi-hissiyot xamda, orzu-tilaklarning qanday bolalikdanoq taraqqiy etishini bilmay turib, ta'limtarbiyaga doir ma'lumotlarni egallab bo'lmaydi. Tarbiyachilar va ota-onalar turli yoshdagi bolalarni tarbiyalayotgan vaqtlarida, avvalo ularning psixologik tomonlariga ta'sir qiladilar. Boshqacha qilib aytganda, tarbiyaviy ta'sir orqali bolalarning zehnini, xotirasini, diqqatini, qobiliyat va iste'dodini, fikr va tuyg'ularini o'stirishga harakat qiladilar. Bolalar psixologiyasining ahamiyati shundaki, agar tarbiyachilar va otaonalar bolaning psixik taraqqiyotiga xos qonuniyatlarni va bola shaxsiga xos xususiyatlarni bilmasalar, bolalar ongini o'stirish ishiga to'g'ri rahbarlik kila olmaydilar. Ma'lumki, bog'chada zehnli, dadil, quvnoq bolalar bilan bir qatorda o'jar, injiq, tortinchoq, kamgap bolalar ham uchrab turadi. Bu narsa tarbiyachi uchun turli xarakterdagi bolalar bilan bir xil munosabatda bo'lish imkonini bermaydi. Lekin tarbiyachining asosiy vazifalaridan biri — o'ziga ishonib topshirilgan bolalarning hammasida zamon talabiga munosib bo'lgan yuksak 22 sifatlarni o'stirib, tarbiyalab berishdir. Bunday vazifani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bolalarni bir-biridan ajratib turuvchi individual farqlarni hamda bunday farqlarni keltirib chiqaruvchi sabablarni bilish zarur bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, bolalar psixologiyasidan yaxshi xabardor bo'lishni taqozo qiladi. Bolalar psixologiyasi bola psixikasining taraqqiyoti hamda shaxsiy xususiyatlarining yuzaga kelishiga ta'sir qiluvchi omillarni hamda shaxsiy xususiyatlarining yuzaga kelishiga ta'sir qiluvchi omillarni ham o'rganadi. Bugungi kunda bolalar psixologiyasi fanining oldida bir qancha muhim nazariy va amaliy vazifalari turadi, uning nazariy vazifalariga quyidagilar kiradi:

1. Turli yoshdagi bolalarga xos bo'lgan psixologik xususiyatlarni, ya'ni bolalarning idrokiga, sezgi-tuyg'ulariga, diqqatiga va xotirasiga, nutqi va tafakkuriga, xayoliga, irodasiga xos xususiyatlarni o'rganish.
2. Bolaning psixik taraqqiyotiga faol ta'sir qiluvchi omillarni aniqlab berish.
3. Turli yoshdagi bolalarning rivojlanishiga xos bo'lgan qonuniyatlarni o'rganish.
4. Bola shaxsi va shaxsiga xos bo'lgan psixologik xususiyatlarni o'rganish.
5. Bolani maktab ta'limiga tayyorlash.
6. Maktabda muvaffaqiyatli o'qish uchun bolaning aqliy jarayonlarini faollashtirish.
7. Ta'lim jarayonida bolaning mustaqil, ijodiy, faol tafakkurini shakllantirish.
8. Ta'lim-tarbiya jarayonida bolaning maxsus qobiliyatlarini shakllantirish.
9. Ta'lim-tarbiya ishlarining psixologik mazmunini ochib berishdan iboratdir.

Uning amaliy vazifalariga turli yoshdagi bolalarning psixik taraqqiyoti xususiyatlariga doir bilimlarni tarbiyachilar, o'qituvchilar, ota-onalar ya'ni jamoatchilar o'rtasida keng yoyishdan iborat. Bolalar psixologiyasining amaliy vazifasi – keng jamoatchilik bola ruhiy taraqqiyotiga, yoshlik xususiyatlari orasidagi farqlar va ularga individual munosabatda bo'lish yo'llariga doir, ruhiy taraqqiyot qonunlariga doir

psixologik bilimlardan bahramand bo'lmog'larini ta'minlashdan iborat. Bunday vazifalarni amalga oshirish komil insonni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi

Maktabgacha ta'lim muassasasida erta (bolalar) kasbga yo'naltirishning maqsadi kasblar dunyosi haqidagi bilimlarni kengaytirish, kattalar ishiga qiziqishni shakllantirish, maktabgacha tarbiyachining xohish-istaklari, qobiliyatlari, individual xususiyatlariga muvofiq kasbiy o'zini o'zi belgilashdir. har bir insonning. Maktabgacha yoshdagi bolalarni kasbga yo'naltirish bo'yicha maktabgacha ta'lim muassasasida ishning asosiy shakllari quyidagi usullardir: tashkil etilgan tadbirlar (suhbatlar, darslar, integratsiyalashgan sinflar, ekskursiyalar, o'yinlar, bayramlar, o'yin-kulgilar); rivojlanish muhiti uskunalari; o'quvchilarning ota-onalari bilan muloqot qilish; Ekskursiyalar, maqsadli sayrlarda kuzatishlar, tarbiyachilar va ota-onalarning hikoyalari, bevosita o'quv mashg'ulotlari, o'yinlar, bayramlar va ko'ngilochar tadbirlar, mustaqil badiiy va ijodiy faoliyat bolalarning kattalar mehnati haqidagi g'oyalarini boyitadi va bu g'oyalarga ega bo'lgan holda, ular ota-onalari o'zlarining ota-onalari va ota-onalari o'z-o'zini tarbiya qiladigan odamlar ekanligini tushunadilar. har kimga kerak, ularning mehnati tahsinga loyiq. Bolalar kattalar ishiga qiziqishadi. Bolalar o'qituvchilar bilan birgalikda rolli o'yinlar uchun atributlarni ishtiyoq bilan yaratadilar. Bolalar o'zlarining ijodiy ishlarida ota-onalarini, kelajakdagi o'zlarini tasvirlaydilar. Bolalarning bayonotlari yanada qiziqarli va ongli bo'ladi. Ular odamlarning o'z mehnat majburiyatlariga munosabatini baholaydilar, mehnat jarayonlarining o'zaro bog'liqligini, mehnatning ijtimoiy yo'nalishini sezadilar. Ko'pchilik kelajakda ona yoki dadaning kasbini tanlash istagini bildiradi. Ekskursiyalar kasbga yo'naltirish faoliyatining eng samarali turi bo'lib, o'zining ijobiy natijalarini beradi. Ekskursiyalar davomida maktabgacha yoshdagi bolalar turli xil kasblar bilan nafaqat so'zda, balki vizual ravishda, amaliy mashg'ulotlarda tanishadilar, bu, albatta, bolalarga kasbni ko'proq o'rganishga yordam beradi. "Progress" zavodiga tashrif buyurgan maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari zavod tarixi, "Progress" priborsovzlik zavodida ishlayotgan qarindoshlarining kasblari (montajchi, montajchi, balanschi, frezer, dasturchi, iqtisodchi, nazoratchi, dispetcher) bilan yaqindan tanishdilar. mehnat sulolalari. Natijada, bolalarda kattalar mehnatining ahamiyati, ota-onalarning mehnatini hurmat qilish, ularga yordam berish istagi va kasbiy faoliyatida ulardan o'rnak olish istagi haqida tushuncha paydo bo'ldi. Michurin boshchiligida bolalar o'simliklar tabiatini yaxshilash, seleksiya usullarini rivojlantirish, mevali ekinlarning yangi navlarini yaratishga katta hissa qo'shgan atoqli seleksioner, tabiatshunos olim bilan tanishdilar. Uning ishini VNIISning bog'dorchilik olimlari davom ettirmoqda, ularning ishi bolalar bilan tanishdi. Bolalarni bolalar faoliyatining bunday turlari bo'yicha kasblar bilan tanishtirish natijasida olingan bolalarning g'oyalarini faollashtirishga qaratilgan refleksiv faoliyatni (grafik, nutq, o'yin) shakllantirish: syujet chizish, kuzatishlar, ekskursiyalardan so'ng; dizayn, modellashtirish, qo'llash; rolli o'yinlar uchun atributlarni ishlab chiqarish; bolalar rasmlari bilan tasvirlangan, bolalar

kitoblarida yaratilgan tajribadan hikoyalar tuzish; rasmlar va hunarmandchilik tanlovi; viktorinalar, KVN Ota-onalar bilan ishlash - muassasamiz faoliyatidagi muhim yoʻnalish. Ushbu yoʻnalishda biz quyidagi ishlarni amalga oshiramiz: "Ochiq eshiklar kunlari"; ota-onalar bilan hunarmandchilik va rasm tanlovlari; "Buyuk olim-bogʻbon I.V.Michurin", "Michurinsk - fan shahri", "Progress" zavodi papkalarini koʻchirish moslamalari dizayni; soʻroq qilish; oʻz-oʻzidan nashr etilgan "Mening kasbim" mini-kitoblari Toʻliq huquqli mavzuni rivojlantiruvchi muhitni yaratish mini-muzey ishini tashkil etish; "Progress" zavodi va VNIIS tarixi, kasblar bilan tanishish uchun papkalar yaratish; ushbu mavzu boʻyicha rolli va teatrlashtirilgan oʻyinlarni tashkil qilish uchun atributlarni toʻldirish; "Zavoddagi kasblar va VNIIS", "Oila zotlari" albomlarini loyihalash; video materiallar toʻplami; didaktik va oʻquv oʻyinlari "Bu qanday kasb", "Nimadan yasalgan?", "Kim nima qiladi"; "Biz va Progress zavodi", "Michurinsk-fan shahri" stendini loyihalash va tizimli yangilash; taqdimotlar Ish samaradorligi Muassasada kasbga yoʻnaltirish ishlarini takomillashtirish maqsadida doimiy monitoring olib borilmoqda. Monitoring materiallariga koʻra, tashkiliy-metodik ish boʻlimida kasbga yoʻnaltirishning eng samarali shakllari oʻqituvchilar kengashlari, mahorat darslari, seminarlar, amaliy mashgʻulotlar, ishbilarmon oʻyinlar, maslahatlar, erta kasbga yoʻnaltirish boʻyicha yoʻriqnomalar ishlab chiqish, mavzuli koʻrgazmalar, ochiq ota-onalar uchun kunlar, tanlovlar, tematik nazorat, diagnostika, toʻgarak ishi, ijodiy guruh ishi, ekskursiyalar, didaktik materialni loyihalash. Talabalar bilan ishlash "Progress" zavodiga va VNIISga doimiy ekskursiyalar, videolarni tomosha qilish, oʻquv mashgʻulotlari tsikllari, rasmlar va qoʻl sanʼatlari tanlovlari, katta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun KVN, tematik oʻyin-kulgilar, oʻyin faoliyati, syujet chizish, loyihalash, qurilish sxemalari tufayli muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. , hikoyalar suhbatlarini yozish, badiiy adabiyot oʻqish) Ota-onalar bilan hamkorlik muassasada kasbga yoʻnaltirishni sezilarli darajada osonlashtiradi, chunki amaliy mashgʻulotlar, ishbilarmon oʻyinlar, davra suhbatlari, soʻrovnomalar, tanlovlar, koʻrgazmalar, ochiq eshiklar kuni, ota-onalarning kasb haqidagi hikoyalari, mavzuli bayramlar kabi ish shakllari yoʻlga qoʻyilgan. Oʻqituvchilarimizni erta kasb-hunarga yoʻnaltirish boʻyicha muassasaning maqsadli faoliyati tufayli biz quyidagi natijalarni kuzatib boramiz: Progress zavodi va VNIIS tarixiga qiziqish bor edi; bolalarda "Progress" zavodida va VNIISda ota-onalarning kasbiy faoliyati, ota-onalarning maʼlum bir kasbining ijtimoiy ahamiyati toʻgʻrisida yaxlit tasavvur shakllangan; bolalarda kognitiv qobiliyatlar, qarindoshlarning kasblariga qiziqish, ularga hurmat va faxrlanish; ota-onalar va bolalarning birgalikdagi ishi kattalar va bolalar oʻrtasida ishonchli va doʻstona munosabatlarni shakllantirdi. Natijalar pedagoglarga ishdagi kamchiliklarni aniqlashga va ularni vaqtida tuzatishga yordam beradi. Xulosa oʻrnida shuni taʼkidlash kerakki, 20-asr intellektual rivojlangan va ijodiy fikrlaydigan shaxslar asridir. Mashhur rus shoiri shunday deb yozgan edi: Imkoniyat boʻlsa - oldinga bor, agar imkon boʻlmasa - asr bilan birga bor, lekin hech qachon orqada qolma. Pedagog zamonaviy bilim va axborot-

kommunikatsiya texnologiyalariga ega bo'lishi, doimiy ravishda global tarmoqdan axborot olishi kerak. Shundagina u o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olgan holda kasbga yo'naltirish ishlarini to'g'ri olib boradi. Ta'lim tizimi oldiga o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish, shaxsni jamiyat va davlat tomonidan talab qilinadigan zamonaviy kasb-hunarni egallash vazifasi qo'yilgan.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Potapova T.V. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan kasblar haqida suhbatlar - M.: Sfera, 2005. - [b. 28]
2. Kutsakova L. V. Bolalar bog'chasida mehnat ta'limi. 3-7 yoshli bolalar bilan ishlash tizimi. - M.: Mozaika-Sintez, 2012. - [70-bet]
3. Shorygina T. A. Kasblar. Nima ular? O'qituvchilar, o'qituvchilar va ota-onalar uchun kitob. M.: Gnome, 2013. - [13-bet]
4. Kondrashov V. P. Maktabgacha yoshdagi bolalarni kasblar dunyosi bilan tanishtirish: O'quv-uslubiy qo'llanma. - Balashov: "Nikolayev" nashriyoti, 2004. - [b. 37]
5. Internet manbalari: <http://nsportal.ru/Wikipedia> (<http://ru.wikipedia.org>)
"Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan erta kasbga yo'naltirish bo'yicha ish shakllari"